

MIZELE POLITICE ALE UNUI RECENSĂMÂNT* — CAZUL REPUBLICA MOLDOVA —

DAN DUNGACIU

„Deși pare convenabilă, trebuie să recunoaștem că este falsă sau cel puțin incompletă ideea că în Basarabia de azi discuțiile despre glotonimul «limba română» și etnonimul «popor român» ar purta doar un caracter științific... Aici, în Basarabia, afirmația că ești român constituie un act politic... La noi poți fi foarte bine orice, dar dacă te îndărâtmicești să fii ceea ce ești, adică român, exasperezi toată tagma de artizani ai unei noi națiuni.“

(„Tara“, 1995)

„Sunt mai multe semne că puterea va încerca să denatureze datele recensământului, intimidându-i pe aceia care vor să-și declare adevarata identitate națională — români... Campania de românofobie pe plan intern declanșată de autoritățile de la Chișinău a fost dublată în ultimul timp de atacuri fără precedent la adresa României, care este acuzată în mod absurd de pretenții imperialiste și expansioniste, ceea ce dinamitează asistența și sprijinul acordat de către România în eforturile de integrare europeană ale Republicii Moldova.“

(Memoriu al PEN Clubului din Republica Moldova, februarie 2004)

Primul recensământ după 15 ani...

Primul recensământ național independent urma să se desfășoare în Republica Moldova în intervalul 1–8 aprilie 2004, după o metodologie unică și concordantă pe ambele maluri ale Nistrului (sincronizarea cu Transnistria era doar ipotetică; declarațiile Tiraspolului susțineau derularea recensământului în zona controlată de acesta undeva prin toamnă — 5–12 octombrie 2004). Conform datelor prezentate oficial de către Ministerul Economiei, bugetul necesar unei asemenea operațiuni era estimat undeva la 29 milioane lei moldovenești, din care 40% va fi acoperit de către guvernul Moldovei, 68% din bani vor fi utilizați pentru plata personalului implicat în această operație, 12% pentru acoperirea transportului și prelucrarea datelor, restul pentru chiria clădirilor sau locațiilor utilizate în proces. Ultimul recensământ s-a desfășurat, pe ambele maluri ale Prutului, în 1989, pe timpul Uniunii Sovietice. Distribuția etnică înregistrată atunci, la un total de 4 356 100 de persoane, este următoarea: 65% români (moldoveni), 14% ucraineni, 13% ruși, 4% găgăuzi, 2% bulgari, 2% restul. În Transnistria, la o populație de 750 000 de persoane, distribuția este aceasta: 34% români (moldoveni),

* Intervenție în cadrul seminarului internațional „România și Republica Moldova în contextul integrării euro-atlantice“, organizat de Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale al Academiei Române în zilele de 11 și 12 iunie 2004.

28% ruși, 24% ucrainieni. Datele statistice pentru anul 2003 estimează o populație de circa 4 230 000 de persoane, în scădere cu circa 130 000 comparativ cu 1989.

Intenția a rămas însă doar pe hârtie. Puterea de la Chișinău anunță sec că „organizarea recensământului va fi amânată și anul acesta, din lipsă de fonduri de la buget“. Opoziția acuza atunci puterea de gestiune ineficientă a fondurilor¹.

Campania pentru recensământ s-a declanșat din nou. Pe 6–14 octombrie 2004 se preconizează desfășurarea recensământului în Republica Moldova, concomitent pe ambele maluri ale Nistrului.

Recensământul între statistică și ideologie

Tehnic vorbind, recensământul înseamnă „înregistrarea statistică exhaustivă a populației (a locuințelor, a animalelor etc.) efectuată de către autoritatea de stat“. Două tipuri de probleme ridică o asemenea operație de indiscutabilă anvergură. Prima este de natură *tehnică*, cea de-a doua, mai puțin discutată, este de natură *ideologică*. Primul aspect vizează *instrumentarul sociologic și statistic* pus în mișcare pentru îndeplinirea unei asemenea sarcini, cel de-al doilea *contextul politic* (legislativ etc.) în care se derulează efectiv procesul de recenzare. Asupra primului aspect nu vom stăriu aici, dar trebuie incluse la această rubrică: metodele și tehniciile de elaborare a materialelor cartografice, capacitatea de a surprinde prin întrebare aşa-numita „migrație externă“, respectiv cetățenii Republicii Moldova aflați (ilegal) în străinătate la data recensământului și neînregistrați (și care, din teamă, nu vor fi declarați de membrii familiilor), calitatea muncii operatorilor etc., chestiuni care sunt sau ar trebui discutate cu seriozitate de sociologii din Republica Moldova, în colaborare, eventual, cu colegii lor din România, care au experiența unui recensământ recent².

Al doilea aspect, rareori discutat, ne preocupă însă aici. Anume, *contextul* în care acest recensământ se va petrece. Sociologii au demonstrat deja — dacă mai era nevoie — că atmosfera politică existentă la un moment dat influențează, indiscutabil, *opțiunile* sau declarațiile pe care le vor face cei intervievați, mai cu seamă când este vorba despre întrebări cu vădită încărcătură politică. Iar una dintre întrebările cu certă conotație politică este cea referitoare la *apartenența etnică*.

Atmosfera politică actuală din Republica Moldova, concretizată de legi, decizii politice, atitudinea și reacțiile puterii comuniste etc., este una care va influența și influențează în mod cert decizia oamenilor în această chestiune, căci majoritatea gesturilor puterii politice de la Chișinău par astfel coordonate încât să vizeze *tocmai identitatea etnică a locuitorilor republicii de peste Prut*.

Recensământul și „Concepția...“ președintelui Voronin

Mai concret. Direct sau indirect, documentul care prezidează gesticulația politică a Puterii de la Chișinău este aşa-numita *Concepție a politicii naționale de stat a Republicii Moldova*, elaborată de președintele Vladimir Voronin³. În acest

document — cadru al politicii interne și externe a Republicii Moldova — se proclamă, printre altele, existența unei „minorități române” în Republicii Moldova⁴. Documentul a fost ratificat de Parlamentul Republicii Moldova la 19 decembrie 2003, prin votul a 62 de deputați comuniști și trei independenți. Grupul parlamentar „Alianța Braghiș” s-a abținut de la vot, iar deputații Partidului Popular Creștin Democrat (PPCD) au părăsit sala. După adoptarea documentului, deputatul comunist Ivan Grek a citit o declarație prin care chema „cetățenii Moldovei de proveniență română” să se „alăture” celorlalte etnii pentru a ajuta „etnia moldovenească să se autoconsolideze în patria noastră comună”, iar deputatul independent Victor Morev a propus un amendament care prevedea ajustarea legislației la prevederile Concepției în trei luni după intrarea în vigoare a acesteia⁵.

Și comuniștii s-au ținut de cuvânt. Înainte de a trece în revistă activitatea legislativă cea mai semnificativă din acest punct de vedere, să reamintim, în treacăt, prevederile *Concepției...* relativ la subiectul care ne interesează, respectiv identitatea etnică (națională). Ideea pivot a textului⁶ este *moldovenismul*, iar documentul năzuiește să impună, de sus în jos, o identitate națională și etnică — „moldovean”. În consecință, acest aspect va ghidona întreg dispozitivul legislativ în funcție de acest deziderat. Iată fragmentul care ilustrează filosofia *Concepției* din acest punct de vedere: „Politica națională de stat trebuie să fie orientată spre... neutralizarea juridică și politică a necontentelor tentative de demolovenizare, de negare a existenței națiunii moldovenești și a statalității moldovenești, de discreditare a istoriei moldovenești, de negare a etnonimului «moldoveni» și glotonimului «limbă moldovenească» (subl. n.)“. Una dintre „sarcinile politicii naționale de stat“ ar fi „promovarea de către stat a unei politici de cadre bazate pe criteriile profesionalismului, competenței și devotamentului față de Patrie (subl. n.)“. În final, documentul stipulează că „politica națională de stat este realizată de către autoritățile publice prin întreprinderea de acțiuni concrete îndreptate înspre atingerea scopurilor și îndeplinirea sarcinilor expuse în concepție“. Ceea ce s-a și realizat, cum vom vedea.

Atmosfera generală este deci conturată limpede. Politica oficială a Chișinăului susține și impune, în posida oricărora evidențe sau împotriva concluziilor asociațiilor profesionale de specialiști de la Chișinău (istorici, lingviști etc.)⁷, ideea unei „etnii“ sau „limbi moldovenești“ diferite de „etnia“ sau „limba română“. Faptul că cei care conduc astăzi Republica Moldova au asemenea opinii și preferințe personale este, în principiu, acceptabil într-o societate democratică. Înaceptabil este însă, și aici *democrația este suspendată, dacă nu anihilată* în Republică Moldova, încercarea de a impune cu forță un tipar identitar sau lingvistic, cu atât mai mult cu cât nu are girul nici unei instituții de specialitate din Republica Moldova (ca să nu invocăm iritantele — pentru Puterea de la Chișinău — instituții europene). Nu numai că impune, dar și pedepsește — după cum indică textul *Convenției...* — orice nesupunere. Aici e problema, în esență ei, și de aici *caracterul totalitar* al *Concepției...* și în ceea ce privește identitatea etnică a cetățenilor din Republica Moldova.

La 20 mai 2004, prin Hotărârea cu Nr. 518, guvernul Republicii Moldova aprobă proiectul de hotărâre a Parlamentului „Privind aprobarea Programului de

măsuri pentru realizarea Concepției politicii naționale a Republicii Moldova". Programul de măsuri pentru realizarea Concepției politicii naționale a Republicii Moldova conține 29 de măsuri: acțiuni generale (1–5), sfera politică și statal judecătorească (6–11), sfera social-economică (12–14), sfera instruirii, culturii și educației (15–27), sfera politicii externe (28–29).

Recensământul și legislația Republicii Moldova

Al doilea element care configerează cadrul social-politic al viitorului recensământ este, după precizările din însuși textul *Concepție...* sau intervențiile deputatului mai sus pomenit, pachetul legislativ care flanchează neierțător documentul. Iar prima și cea mai importantă lege din acest punct de vedere este *Legea privind contracararea activității extremiste* din 28 martie 2003. În condițiile adoptării *Concepție...*, consecințele acestei legislații pot fi dezastroase. Iată, pentru ilustrare, care sunt semnificațiile noțiunilor principale din lege: „Extremism — atitudinea, doctrina unor curente politice, care, pe bază de teorii, idei sau opinii extreme, caută, prin măsuri violente sau radicale, să impună programul lor“; „Activitatea extremistă — activitatea a asociației obștești sau religioase, a mijlocului de informare în masă sau a unei alte organizații ori a persoanei fizice în vederea planificării, organizării, pregătirii sau înfăptuirii unor acțiuni orientate spre...“, și urmează aici o serie de activități de o diversitate și varietate care te face să te întrebi care este criteriul care le pune împreună. Alături de „desfășurarea activității teroriste“, „crearea de formațiuni armate ilegale“ sau „provocarea urii rasiale, naționale sau religioase, precum și a urii sociale, legate de violență sau de chemări la violență“ etc., — lucruri perfect rezonabile și incontestabile — sunt incluse, la același nivel, și „umilirea demnității naționale“ sau „subminarea securității Republicii Moldova“. Blamabile în sine, cele două „activități teroriste“ frapează prin lipsa de precizie a formulărilor. Ce înseamnă, în definitiv, „umilirea demnității naționale“ și cum poate fi ea evaluată? Poate fi aceasta echivalată cu „activitatea teroristă“? Adăugând aici precizările din *Concepție...*, după care orice încercare de respingere a „moldovenismului“ trebuie pedepsită, sesizăm că asemenea activitate poate fi extrem de leșne identificată ca „umilire a demnității naționale“ și, în consecință, trecută la rubrica... terorism. Viitorii teroriști vor fi cei care se vor opune tezelor oficiale referitoare la limbă sau etnie. De la „dușman de clasă“ și „imperialist“ la „terorist“ nu este, iată, decât un pas. Și puterea de la Chișinău îl face fără nici o tresărire... Nu avem aici spațiu suficient pentru a trece în revistă în detaliu contradicțiile care există în legislația din Republica Moldova (mai cu seamă între *Concepție...* și alte legi deja adoptate) și, de aici, arbitrajul pe care îl încurajează și favorizează o astfel de situație. Să luăm, de pildă, aşa-numita *Lege cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizației lor*, nr. 382–XV din 19.07.2001. Iată ce stipulează aceasta la articolul 1: „În sensul prezentei legi, prin persoană aparținând minorităților naționale se înțeleg persoanele care domiciliază pe teritoriul Republicii Moldova, sunt cetățenii ei, au particularități etnice, culturale, lingvistice și reli-

gioase prin care se deosebesc de majoritatea populației — *moldoveni* (subl. n.) — și se consideră de altă origine etnică“.

Întâlnim aici aceleași poncife ideologice pe care Chișinăul le utilizează în orice demers politic: 1). Echivalarea etnicului cu cetățenia. Cum am mai spus în acest text, a fi *moldovean* nu e, în esență, o contradicție cu a fi *român*. Faptul existenței poltonimului „*moldovean*“ este o realitate geopolitică. În calitatea lor de cetățeni ai Republicii Moldova, și români basarabeni, și minoritarii sunt *moldoveni*. Asta nu este *moldovenism*. *Moldovenismul*, ca ideologie, se bazează pe sofismul echivalării *etnicității* cu *năționalitatea* (cetățenia). Este ceea ce face acest articol când echivalează „majoritatea populației“ cu „*moldoveni*“; 2). Filosofia identitară care fundamentează acest articol este una *obiectivistă*, respectiv identitatea etnică este definită în primul rând obiectiv: „...particularități etnice, culturale, lingvistice și religioase prin care se deosebesc de majoritatea populației...“. Din perspectiva acestui articol de lege, întreaga fundamentare a *Concepției...* se prăbușește, pentru că nu există nici un criteriu obiectiv pentru a deosebi ceea ce *Concepția...* numește „*românii*“ față de „*moldoveni*“. Ce sunt „*românii*“, prin urmare?... O întrebare la care legiuitorul *moldovean* nu știe, în realitate, să răspundă... 3). Rămâne doar identificarea *subiectivă*, stipulată în articolul 1 și precizată mai bine în Articolul 2: „Orice persoană aparținând unei minorități naționale are dreptul să aleagă liber dacă aparține minorității respective sau nu. Această alegere sau exercitare a drepturilor legate de ea nu trebuie să pună persoana într-o situație nefavorabilă“. Textul este, din plecare, ambiguu. Dacă „apartine unei minorități naționale“, persoana în cauză este *deja* diferită (conform Articolului 1). Ceea ce adaugă acest articol este o perspectivă *subiectivistă* (*voluntaristă*) asupra identității, dar în cadrele *deja* fixate ale primului articol. În plus, vine în contradicție cu filosofia *Concepției...* atunci când spune: „Această alegere sau exercitare a drepturilor legate de ea nu trebuie să pună persoana într-o situație nefavorabilă“. Căci *Concepția...* stipulează clar sancțiuni pentru cei care se opun *moldovenismului*, iar autodeclararea publică drept „*român*“ este, automat, o contrazicere a ideologiei oficiale a Partidului Comuniștilor. Iar sirul contradicțiilor și confuziilor poate continua. Căci aceasta este principala carență a sistemului legislativ al Republicii Moldova: lipsa de coerență, de claritate, de predictibilitate. Si de aici dominația arbitriului, aleatorului, în ultimă instanță a *forței*. Nu cu o domniei a legii avem de-a face într-un astfel de sistem, ci exact cu opusul ei: puterea politică va propune, impune și interpreta legislația în favoarea ei însăși. Este și va fi cazul identificării sau autoidentificării etnice în Republica Moldova.

Recensământul și mass-media din Republica Moldova

Al treilea element crucial care conturează atmosfera în care recensământul se va petrece în Moldova este condiția mass-media din republică, respectiv relația acestieia cu puterea politică, independența mijloacelor de comunicare, posibilitatea de a distribui mesajul etc., etc. Or, din acest punct de vedere, bilanțul este dezastroz. În ciuda presiunilor sau recomandărilor internaționale, televiziunea publică este controlată aproape total de puterea comunistă, inculcând publicului, sis-

tematic, toată ideologia aferentă. În 2002, de pildă, s-au adoptat două rezoluții ale Adunării Parlamentare a Consiliului Europei cu privire la funcționarea instituțiilor democratice în Moldova, precum și două rezoluții ale Parlamentului European cu privire la situația politică și drepturile omului. Instituțiile europene cereau autorităților comuniste de la Chișinău să se conformeze standardelor și normelor internaționale în materie de democrație și să realizeze, printre altele, transformarea postului național de televiziune și radio în instituție publică a audiovizualului. Nu s-a întâmplat aşa. Modificările operate la *Legea cu privire la instituția publică națională a audiovizualului* poartă un caracter superficial și sunt menite să creeze falsă impresie că puterea de la Chișinău s-a conformat recomandărilor Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, democratizând instituția audiovizualului, pe când în realitate statul continuă să exercite cenzura și un control total asupra Companiei, promovând ideologia partidului de guvernământ și neglijând celelalte opinii și puncte de vedere. Recent, la 03 februarie 2004, Consiliul Coordonator al Audiovizualului (CCA) a retras licența de funcționare posturilor independente de televiziune — Euro TV-Chișinău — și radio — Antena C. Conturile bancare și bunurile revistei „Timpul“ au fost sechestrăte, paralizând activitatea publicației, iar jurnaliștilor de la „Flux“ (agenție și ziar) le sunt interceptate con vorbirile telefonice. și nu sunt semne că lucrurile s-ar opri aici.

Cazul Companiei Teleradio Moldova este cel mai flagrant. Conflictul care a răbufnit la 27 iulie 2004, o dată cu inițierea de către unii ziariști de la cele două posturi a unor acțiuni publice de protest împotriva modului dictatorial în care are loc transformarea Companiei în instituție publică, indică limpede criza în care se află libertatea de expresie în Republica Moldova. Intenția partidului de guvernământ de a menține controlul asupra posturilor Radio Moldova și TV Moldova I s-a concretizat în eliminarea jurnaliștilor considerați incomozii sau care nu sunt „pe linie“, prin organizarea de concursuri trucate. În a doua fază, când aceștia manifestau pașnic și legal, autoritățile au intervenit în forță față de acțiunea de protest, în ciuda faptului că aceasta avea toate aprobările cerute de lege. Reacțiile asociațiilor internaționale — OSCE, Consiliul Europei, organizația britanică „Article 19, Campania Globală pentru Libertate de Exprimare“ etc. — precum și cele ale asociațiilor civice sau politice din Republica Moldova au fost unanime în a condamna acest abuz⁸. Nu știm, deocamdată, deznodământul acestei veritabile *Transnistrii din Dealul Schimoasei*, dar cazul în sine este iarăși semnificativ pentru atmosfera civică și politică din Republica Moldova.

Controlul televiziunii de stat, singura televiziune cu arie națională, înseamnă posibilitatea lansării mesajelor și directivelor din *Concepție...* oricând și în orice formă. Inclusiv a ideologiei „moldoveniste“ (deci a identității „moldovenești“ ca identitate etnică) care structurează, în realitate, concepția și proiectul programelor televiziunii de stat de la Chișinău.

Recensământul și atmosfera politică din Republica Moldova

Last, but not least: frica. Despotismul, arăta Montesquieu, are o particularitate care îl deosebește de celelalte forme de guvernământ: *se intemeiază pe*

frică. Teama pe care lumea începuse să o uite (și) la Chișinău, echipa dinainte de 1989 începe să se reinstaleze, perfidă dar tenace, pe străzile Chișinăului. Și nu doar echipa față de dulăii asmuți de puterea comunistă asupra protestatarilor pașnici în ziua de 25 ianuarie în Parcul Central, ci echipa că *oricând* se poate petrece ceva asemănător. Puterea a devenit nepredictibilă, aleatorie, personalizată. Adică exact inversul oricarei formule democratice în care puterea legii trebuie să fie regula. Și nu *legea Puterii*, cum se întâmplă acum la Chișinău... Care se poate declanșa oricând și oriunde, fără să știe de legi, norme, respect pentru celălalt. În aceste condiții, dezbaterea publică este o imposibilitate: devine monolog, căci doar cel *puternic*, adică *cel care definește puterea*, mai poate vorbi nepedepsit. E greu, dacă nu imposibil, în aceste condiții, să reacționezi, să răpozezi, să spui ceea ce știi că nu e pe placul puterii. E greu — revenind la cazul nostru — să spui ceva ce se opune *Concepției*... sau legilor emanate din ea. E greu, de pildă, să te declară „român“, când știi că tu sau familia ta pot avea de suferit pentru asta...

În loc de concluzii

Așa arată, repede schițat, contextul sau atmosfera în care recensământul populației din Republica Moldova se va petrece. Pare limpede, fie și din elementele amintite mai sus, că acuratețea datelor poate fi pusă serios la îndoială, mai cu seamă dacă ele au, direct sau indirect, incidență politică. Iar întrebările referitoare la identitatea etnică/națională *au* cu siguranță. Ce soluții poate adopta o țară europeană vecină, cu responsabilități asupra zonei (și) din acest punct de vedere? Cu siguranță, doar acelea care țin de practica și procedura europeană. Iar în actualul proces de integrare europeană, una dintre soluțiile posibile este așa-numita *legitimăție de român*, procedură deja consacrată european de Budapesta, sau o *Lege a românilor de pretutindeni* care să contracareze falsul istoric flagrant care diferențiază etnic între „român“ și „moldovean“. Această măsură ar fi, în plus, acceptată mai ușor decât „cetățenia română“ chiar de către instanțele europene.

Ce ar trebui să cuprindă sau să stipuleze acest tip de inițiativă legislativă este o chestiune care ar fi trebuit de mult discutată la nivel politic sau civic. Una dintre multele dezbateri despre relația România-Republica Moldova care sunt carente până în ziua de azi...

NOTE

1. Vezi Igor Burciu, *Bani pentru recensământ*, în: „Flux“, 11 februarie 2004.
2. Asupra acestei chestiuni — problemele tehnice ale recensământului din R. Moldova —, vom reveni într-un material ulterior.
3. La 19 decembrie 2003, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr. 546-XV „Privind aprobarea Concepției politice naționale a Republicii Moldova“. Art. 2 al legii prevedea necesitatea elaborării de către guvern și prezentarea

Parlamentului spre aprobare a programului de măsuri pentru realizarea *Concepției*. În vederea acestui obiectiv, Departamentul Relații Internaționale a elaborat proiectul de hotărâre a Parlamentului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Programului de măsuri pentru realizarea Concepției politice naționale a Republicii Moldova.

4. Iată pasajul: „Moldoveni — naționalitatea fondatoare a statului, împreună cu reprezentanții altor etnii: ucrainienii, rușii, găgăuzii, evrei,

- români, bieloruși, țiganii (romii), polonezii și alții constituie poporul Moldovei, pentru care Republica Moldova este Patria lor comună". Sosismul celor care au elaborat textul este identificarea *cetățeniei cu etnia*. „Moldovenii” sunt toți locuitorii Republicii Moldova, ca *cetățeni ai acesteia*, dar *etnic* nu există o asemenea denuminație. „Moldovenismul” redus la esență înseamnă tocmai inventarea și impunerea unei „*etnii*” și a unei „*limbi*” *moldovenești*.
5. După adoptarea documentului, liderul PPCD, Iurie Roșca, declară: „Suntem nevoiți să constatăm că majoritatea absolută a populației din Republica Moldova se pomenește în situația de parte agasată, discriminată, înjosită, îngenuincheată de o minoritate nereprezentativă numeric, dar reprezentativă sub aspectul apartenenței ei la marele imperiu rus, care consideră că va putea să-și mențină controlul asupra fostelor colonii. Datoria noastră este să demonstrăm că lucrurile stau altfel și că doctrina Putin, bazată pe imperialism și agresivitate, nu va reuși în Republica Moldova”. Ștefan Secăreanu, alt deputat PPCD, a precizat că Opoziția pregătește un miting de protest pe 25 ianuarie 2004. „Până atunci ne vom pregăti intens pentru acest eveniment pentru apărarea identității naționale”. Este interesantă aici reacția Puterii de la Chișinău: parcă pentru a demonstra o dată pentru totdeauna că lucrurile s-au schimbat în republică de la adoptarea *Concepției*, la mitingul din 25 ianuarie 2004, manifestanții au fost blocați să intre în Piața Marii Adunări Naționale și întâmpinați de... câini antrenați special (mulți fără botniță) și câteva mii de forțe de ordine.
6. Acest document l-am discutat pe larg în altă parte. Vezi articolul *Înaintarea frontierei NATO și UE și criza din Republica Moldova. Concepția „națională” a președintelui Voronin și Dicționarul lui V. Stati*, în: „Geopolitica”, an 1, nr. 2-3, 2003, p. 105-121.
7. Se pare că Puterea a găsit o „soluție” și pentru acești recalcitranți: *dublarea* asociațiilor culturale, artistice sau profesionale cu altele, obediente Partidului Comuniștilor. Procesul este acum în curs (vezi confectionarea de către stat a unei Asociații a Scriitorilor „Nistru”, alternativă la Asociația Scriitorilor din Moldova). Este celebră reacția unui lider politic de la Chișinău atunci când a aflat că Academia Republicii Moldova se opune ideilor din *Concepție...*: „Nu-i nimic, lasă că facem noi altă Academie...“.
8. Vladimir Philopov, reprezentantul special la Chișinău al secretarului general al Consiliului European, a reacționat siderat la ceea ce se petrece la „Teleradio Moldova”: „în sec XXI în Europa nu se procedează în acest fel... Este vorba despre dreptul fundamental la opinie care presupune, în primul rând, libertatea de expresie și, în al doilea rând, libertatea întrunirilor. În cazul de față avem dovezi de atentat la ambele componente“. În același fel s-a pronunțat și Misiunea OSCE care „regretă decizia poliției de a aplica forță împotriva protestatarilor pașnici în incinta și în fața clădirii principale Companiei «Teleradio Moldova»“. Gheorghe Susarevno, viceprimarul Chișinăului, a fost și mai tranșant: „În calitatea mea de reprezentant al autorității publice locale, de viceprimar al Municipiului Chișinău, îtin să declar că evenimentele care se desfășoară în ultimele zile în capitală demonstrează că, de fapt, în Republica Moldova s-a produs o lovitură de stat. Partidul Comuniștilor, aflat la guvernare, a suprimat instituțiile democratice și libertățile cetățenilor în Republica Moldova și, de fapt, a suprimat toată puterea atât în stat, cât și a înălțat puterea la putere, de fapt, autoritatea publică locală, Primăria Municipiului Chișinău. Manifestațiile pașnice de protest de la Compania Publică «Teleradio Moldova» au fost autorizate, în mod legal, de Primăria Capitalei. Cu toate acestea, forțele de ordine se manifestă ca instrumente de reprimare abuzivă a acestor întruniri... Declar cu toată responsabilitatea că în Republica Moldova se instaurează un regim polițiosc, o dictatură totalitară. Democrația și regimul constituțional sunt în pericol. Poporul Republicii Moldova, mă adresez către el, să fie vigilent și cu spirit cetățesc. Ne-am pomenit cu toții, în centrul Europei, un popor fără drepturi și libertăți. Mă adresez Comunității Internaționale să fie cu noi și să ne ajute“.